

Samenvatting

Aanleiding tot het onderzoek

De aanpak van jeugdcriminaliteit is al enkele jaren speerpunt van justitiebeleid. Zo richt het programma Aanpak Jeugdcriminaliteit dat in 2008 van start ging, zich op vroegtijdig ingrijpen, een persoonsgerichte aanpak, snelle en consequente tenuitvoerlegging en passende nazorg. Binnen dit programma staat het *evidence-based* werken, het werken volgens de *What Works*-methode en het verminderen van recidive hoog op de agenda. Ook de aandacht voor specifieke doelgroepen, waaronder meisjes, is een belangrijk onderdeel binnen het beleid en de uitvoering van het beleid. Vanuit justitie werd dan ook de vraag opgeworpen of meisjes wel de juiste aanpak krijgen om recidive te verminderen. Omdat we onvoldoende weten over delinquentie van meisjes en omdat kennis over achtergronden van delinquente meisjes wel noodzakelijk is voor een juiste aanpak werd in opdracht van Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) dit onderzoek naar delinquente meisjes uitgevoerd.

Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Het eerste doel van dit onderzoek is meer inzicht te krijgen in de kenmerken van de populatie delinquente meisjes in Nederland. Het tweede doel van dit onderzoek is te inventariseren of de bestaande interventieprogramma's voor delinquente jongeren aansluiten bij de problematiek van delinquente meisjes. De uitkomsten moeten tot meer inzichten leiden over een adequate aanpak en behandeling van deze populatie.

De achterliggende vraag van dit onderzoek luidt daarmee: Hoe kan het beste geïntervenieerd worden in de criminele carrière van delinquente meisjes om de problematiek te verminderen en latere recidive te voorkomen?

De hoofdvraag bestaat uit een aantal deelvragen gerelateerd aan twee domeinen: 1) achtergronden, kenmerken en verklaringen voor delinquentie van meisjes en 2) interventies voor delinquente meisjes.

De deelvragen zijn als volgt:

- 1 Wat zijn volgens de literatuur verklaringen voor delinquent gedrag bij meisjes? Wat zijn de algemene kenmerken van delinquente meisjes, en wat zijn de risicofactoren voor meisjesdelinquentie?
- 2 Bestaan er volgens de literatuur interventies specifiek gericht op meisjes en wat is er bekend over de effectiviteit van deze interventies?
- 3 Wat is de aard en omvang van de (geregistreerde) criminaliteit van delinquente meisjes in Nederland en wat zijn de demografische kenmerken van delinquente meisjes?
- 4 Wat is de gemiddelde, minimale en maximale verblijfsduur van meisjes in de JJI's?
- 5 Wat zijn de risicofactoren van delinquente meisjes in Nederland?

- 6 Is er een verschil in algemene kenmerken, aard van criminaliteit, en risicofactoren tussen de vier groepen delinquente meisjes (voorwaardelijk gestraft, taakstraf, jeugddetentie, PIJ)?
- 7 Wat zijn de conclusies uit het literatuur- en empirische onderzoek over de noodzaak van seksespecifieke interventies?
- 8 Zijn de uitkomsten van het onderzoek een reden om nieuwe gedragsinterventies te ontwikkelen?

In hoofdstuk 3 tot en met 8 worden de onderzoeksvragen uitgebreid beantwoord. In deze samenvatting beperken we ons tot de hoofdlijnen.

Methode van onderzoek

De onderzoeksvragen over de achtergronden, kenmerken en interventies bij delinquente meisjes zijn beantwoord middels een literatuuronderzoek en een empirisch onderzoek. Daarbij zijn verschillende bronnen geraadpleegd, te weten nationale en internationale literatuur, zelfrapportagegegevens, gegevens uit justitiële databases, (straf)dossiers en interviews. Middels het literatuuronderzoek is vooral in kaart gebracht wat de risicodomeinen en -factoren zijn van delinquente meisjes. In het empirische onderzoek zijn vervolgens deze risicodomeinen en de relatieve relevantie van de risicodomeinen onderzocht voor de Nederlandse situatie. Met andere woorden, vanuit de literatuur werd onderzocht wat de risicodomeinen zijn voor meisjes en vanuit de empirie werd onderzocht welke risicodomeinen het meest belangrijk zijn.

Voor de beantwoording van de eerste twee onderzoeksvragen is alle relevante (inter)nationale literatuur bestudeerd.

Het empirische onderzoek is uitgevoerd om de onderzoeksvragen 3 tot en met 7 te beantwoorden. Allereerst is onderzocht wat de aard en omvang van meisjescriminaliteit in Nederland is en hoe lang meisjes verblijven in Justitiële Jeugdinstellingen (JJI's). Daarnaast is nagegaan in welke factoren delinquente meisjes verschillen van niet-delinquente meisjes. Dit is gedaan door middel van zelfrapportagegegevens. Nadat is vastgesteld wat de risicodomeinen van delinquente meisjes in Nederland zijn en of deze overeenkomen met de risicodomeinen uit de literatuur, is specifiek onderzocht of er verschillen zijn tussen groepen delinquente meisjes (verdachten versus veroordeelden en daarbinnen meisjes met verschillende afdoeningen). Hierbij werd ook gekeken welke risicodomeinen het meest prominent zijn en of de groepen verschillen in het aantal risico's dat wordt ervaren. We hebben in dit onderzoek deels gebruikgemaakt van bestaande databestanden en deels van een nieuw door ons opgebouwd databestand.

De Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit (MZJ) is gebruikt om onderzoeksvraag 3 te beantwoorden over de aard en omvang van meisjes-

delinquentie in vergelijking tot jongensdelinquentie, alsmede om een antwoord te geven op een deel van onderzoeksvraag 5, te weten wat zijn de risicofactoren van delinquente meisjes in Nederland. De MZJ is een cross-secti-onele survey die elke twee à drie jaar wordt uitgevoerd door het WODC bij een representatieve steekproef van Nederlandse jongeren. In dit onderzoek hebben we de gegevens gebruikt van de meest recente steekproef van 2005. Deze gegevens zijn eerder uitgebreid geanalyseerd door Van der Laan en Blom (2006). In 2005 namen 1.460 jongeren van 10 tot en met 17 jaar deel aan de MZJ. Er zijn 42 risico/beschermende factoren gemeten op vijf domeinen: individu, familie, school, vrienden en buurt.

Politie- en justitiecijfers zijn gebruikt om de vraag naar de aard en omvang van meisjescriminaliteit (onderzoeksvraag 3) te beantwoorden. De cijfers geven het aantal door de politie aangehouden verdachten van een misdrijf in 2005 en alle afdoeningen van strafzaken in 2005 wegens een misdrijf door het OM of de rechter. Er is gekozen voor het jaar 2005 om zo een vergelijking te kunnen maken met de gegevens uit de MZJ. Om de trends in geregistreerde criminaliteit weer te geven zijn gegevens van 1996 tot en met 2007 gebruikt.

Gegevens uit het Tenuitvoerleggingprogramma (TULP) zijn gebruikt om inzicht te geven in de verblijfsduur van meisjes in JJI's (onderzoeksvraag 4). In het TULP-bestand is de bezetting van justitiële jeugdinstellingen geregistreerd. Aangezien het doel was om te bepalen wat de verblijfsduur was van meisjes in JJI's, zijn de gegevens opgevraagd van een minder recent delictenplegende groep, omdat men reeds uitgestroomd moet zijn om de verblijfsduur te kunnen bepalen. De gegevens zijn opgevraagd van meisjes die uitstroomden uit een JJI tussen januari 2006 en augustus 2009.

Het Basisraadsonderzoek (BARO) is gebruikt voor de beantwoording van onderzoeksvraag 6. Aangezien er enkel meisjes met een taakstraf in deze databron te vinden zijn, was een vergelijking tussen groepen meisjes met verschillende afdoeningen hier niet mogelijk. Wel konden deze gegevens inzicht geven in de kenmerken van meisjes met een taakstraf. De BARO-dataset is verzameld in opdracht van Van der Laan et al. (2009) en bevat gegevens van meisjes die op verdenking van een misdrijf met de politie in aanraking zijn gekomen en bij wie een basisraadsonderzoek is afgenomen. In het huidige onderzoek hebben we ervoor gekozen alleen die meisjes te beschrijven die ook veroordeeld zijn. De BARO is een semigestructureerde vragenlijst die is afgenomen door raadsonderzoekers bij jongeren die verdacht worden van het plegen van een delict. De raadsonderzoekers vulden de BARO in aan de hand van gesprekken met de jongere zelf en met andere belangrijke personen in de omgeving van de jongere, zoals ouders en een leerkracht. Het doel van de vragenlijst was om (straf)advies te geven aan justitiële autoriteiten en om eventuele stoornissen of problemen van de jongere boven tafel te krijgen.

De gegevens uit de Washington State Juvenile Court Pre-Screen Assessment (WSJCPA) zijn gebruikt voor de beantwoording van onderzoeksvraag 5 en 6. We konden met behulp van deze gegevens in kaart brengen wat de kenmerken zijn van meisjes die in contact komen met de politie, en van meisjes met verschillende afdoeningen. De WSJCPA bevat de gegevens van ongeveer 1.400 12- tot en met 18-jarige jongeren die recent in aanraking zijn gekomen met politie en justitie, onder wie 240 meisjes. De jongeren waren aangemeld bij de Raad voor de Kinderbescherming vanwege het plegen van een strafbaar feit waarna er een basisraadsonderzoek (BARO) is afgenomen. Voor het verkrijgen van een representatieve steekproef hebben de onderzoekers random steekproeven getrokken binnen de aanmeldingen in 2005 bij vijf grote vestigingen van de Raad voor de Kinderbescherming. De WSJCPA is een in de Verenigde Staten ontwikkeld en gevalideerd risicotaxatie-instrument, met als doel de kans op recidive in te schatten van jeugdige delinquenten. Dit wordt gedaan aan de hand van factoren uit het strafrechtelijke domein en het sociale domein.

De gegevens uit de strafdossiers zijn gebruikt voor de beantwoording van onderzoeksvraag 5 en 6. We konden met behulp van deze gegevens in kaart brengen wat de kenmerken zijn van veroordeelde meisjes en onderzoeken of deze kenmerken verschillen tussen meisjes met andere typen afdoeningen. Van alle afgedane zaken van veroordeelde meisjes in 2006 en 2007 is een steekproef getrokken uit OMdata, waar alle zaken in staan van verdachten die door het OM zijn ingeschreven. De jaren 2006 en 2007 zijn zo gekozen omdat in meer recente jaren veel zaken nog niet afgedaan zijn. De gegevens uit de strafdossiers van de meisjes zijn verzameld door gebruik te maken van een gestandaardiseerd scoringsformulier om risicofactoren te scoren.

De gegevens uit het Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen (FPJ) werden gebruikt voor de beantwoording van onderzoeksvraag 6, de kenmerken in kaart brengen van meisjes die een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen. Omdat er jaarlijks maar weinig meisjes zijn die deze maatregel opgelegd krijgen, hadden we maar weinig PIJ-meisjes in onze strafdossiers van 2006 en 2007. Het FPJ-bestand was hier dus een goede aanvulling op. Het FPJ bevatte gegevens van alle jongeren die tussen 1996 en 2005 een PIJ opgelegd hadden gekregen. Voor het huidige onderzoek hebben we hier alle meisjes uit geselecteerd. Het uitgangspunt van de oorspronkelijke FPJ-studie van DJI (Dienst Justitiële Inrichtingen) was om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van jongeren met een PIJ-maatregel. Met behulp van een gestandaardiseerde lijst zijn behandeldossiers van jongeren met een PIJ-maatregel geanalyseerd. De lijst bevat 68 items die betrekking hebben op zowel statische als dynamische risicofactoren.

Tot slot is een viertal sleutelfiguren die in de praktijk delinquente meisjes begeleiden en behandelen geïnterviewd over behandelingen die op dit moment ingezet worden bij delinquente meisjes. Deze interviews zijn gehouden om een beeld te krijgen van interventies die specifiek bij meisjes worden ingezet, maar niet erkend zijn door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie. De interviews droegen bij aan de vraag of het noodzakelijk is seksespecifieke interventies te ontwikkelen (onderzoeksvraag 7).

Literatuur review risicofactoren delinquente meisjes

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende theoretische benaderingen om criminaliteit van meisjes te verklaren. De eerste benadering gaat er vanuit dat er geen sekseverschillen bestaan in de risicofactoren voor crimineel gedrag. Daarbij worden bestaande criminologische theorieën, veelal gebaseerd op onderzoek bij jongens, getoetst voor meisjescriminaliteit. Verondersteld wordt dat de risicofactoren die geassocieerd zijn met meisjesdelinquentie in wezen diezelfde zijn als die voor jongensdelinquentie. De risicofactoren die leiden tot delinquent gedrag zijn voor beide seksen hetzelfde, maar sommige risicofactoren kunnen vaker voorkomen bij jongens dan bij meisjes of andersom. We spreken hierbij ook wel van verschillen in *blootstelling*. Binnen deze benadering wordt aangenomen dat dezelfde theoretische verklaringen gelden voor jongens en meisjes. Sekseverschillen zijn terug te voeren op verschillen in blootstelling aan dezelfde risicofactoren. In de tweede benadering daarentegen wordt gesteld dat de traditionele, bestaande theorieën niet zonder meer toegepast kunnen worden op delinquentie van meisjes. In deze stroming wordt verondersteld dat meisjes en jongens verschillende risicofactoren hebben voor delinquentie, dat voor de verklaring van meisjescriminaliteit eigen constructen nodig zijn en dat meisjes mogelijk andere ontwikkelingspaden volgen dan jongens. Factoren die wel voor meisjes, maar niet voor jongens van belang zijn (en vice versa), worden ook wel gendersensitieve factoren genoemd. Er is binnen deze benadering dus sprake van verschillen in *sensitiviteit* of gevoeligheid voor bepaalde risicofactoren. We hebben in de literatuur gezocht naar risicofactoren voor delinquentie bij meisjes en hebben daarbij tevens gekeken of er sprake was van verschillen in sensitiviteit en/of blootstelling tussen jongens en meisjes. Op basis van ons literatuuronderzoek binnen de domeinen individu, gezin, leeftijdgenoten en school, kunnen we concluderen dat een groot aantal risicofactoren samen blijkt te hangen met delinquentie van zowel jongens als meisjes. Jongens en meisjes delen risicofactoren zoals een aantal persoonlijkheidskenmerken (bijv. impulsiviteit en lage intelligentie), een riskante leefstijl, opvoedingsproblemen, delinquente vrienden en weinig binding met school. Deze factoren hangen samen met delinquentie van zowel meisjes als jongens. Een aantal andere factoren blijkt wel voor meisjes van belang en niet of in veel mindere mate voor jongens. Deze laatste factoren liggen vooral in het individuele en het gezinsdomein en in minder mate in het peer- en

schooldomein. Zo blijken psychische klachten, vroege rijping, problemen in de relatie met moeder (minder steun van moeder en een minder responsieve moeder), de mate van delinquentie van vrienden en de relatie met de leerkracht unieke factoren voor meisjes. We lijken vooral verschillen tussen jongens en meisjes te vinden in sensitiviteit. Ondanks het feit dat sommige onderzoekers suggereren dat verschillen tussen jongens en meisjes vooral veroorzaakt worden door verschillen in blootstelling, geeft het meeste onderzoek daar nog geen duidelijk antwoord op. Veel onderzoeken hebben vooral gekeken naar verschillen in de samenhang van risicofactoren met delinquentie (sensitiviteit) en niet zozeer naar verschillen in het in meer of mindere mate aanwezig zijn van een risicofactor (blootstelling). Of de gevonden verschillen in sensitiviteit ook impliceren dat sprake zou moeten zijn van andere theorievorming voor meisjes dan voor jongens moet blijken uit verder onderzoek.

Literatuur overzicht interventies voor delinquente meisjes

Uit de buitenlandse literatuur blijkt een aantal seksspecifieke interventies effectief te zijn die zich richten op een aantal algemene en een aantal seksspecifieke factoren. De meeste van deze interventies worden niet in Nederland uitgevoerd, maar kennis over deze interventies uit het buitenland zou mogelijk benut kunnen worden bij de eventuele aanpassing van de interventies die ingezet worden bij meisjes in Nederland. Buitenlandse interventies die wel in Nederland worden uitgevoerd en effectief bleken voor meisjes zijn Multi Systeem Therapie (MST) en Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC).

Alle interventies overziend die in Nederland ingezet worden, blijken gedragsproblemen, riskante leefstijl, een risicovolle opvoedingssituatie en school redelijk veel aandacht te krijgen. De meeste aandacht gaat uit naar de domeinen persoonlijkheid, ouder-kindrelatie en leeftijdgenoten. Het blijkt dat door Justitie erkende interventies zich richten op een groot aantal factoren bekend uit de literatuur. Een aantal voor meisjes belangrijke factoren worden echter over het hoofd gezien. Zo hebben de verschillende interventies weinig tot geen aandacht voor de domeinen mentale gezondheid (angst, depressief gedrag en suïcidaliteit), traumatische gebeurtenissen, en seksueel gedrag. Er bestaan echter wel twee seksspecifieke interventies, erkend door het NJI, te weten Girls' Talk en STEPS. Girls' Talk werkt expliciet aan problematisch seksueel gedrag van meisjes, maar dan ook alleen aan dit gedrag. STEPS is gericht op meisjes die éénmalig seksueel geweld hebben meegemaakt. We kunnen concluderen dat het beperkte onderzoek naar interventies bij meisjes en de huidige stand van zaken in Nederland laten zien dat er in bestaande interventies aandacht is voor een breed scala aan risicofactoren die samenhangen met delinquentie van meisjes. Echter een aantal voor meisjes belangrijke domeinen blijft onderbelicht in veel van de bestaande interventies in Nederland.

Aard en omvang van criminaliteit

De omvang, aard en trends van crimineel gedrag van meisjes blijken soms te verschillen als we kijken naar zelfrapportages of politieregistraties. Het gebruik van beide bronnen is dus nodig om een completer beeld te krijgen van meisjescriminaliteit. Ongeacht de bron van gegevens, zijn er structurele sekseverschillen te zien in criminaliteit. Minder meisjes dan jongens plegen delicten, ongeacht het type delict. Ook plegen meisjes minder delicten dan jongens. Desalniettemin blijken de sekseverschillen het grootst binnen de geregistreerde criminaliteit, wat deels lijkt te duiden op een verschil in behandeling door politie en justitie tussen meisjes en jongens en deels op selectieve zelfrapportage. Ook krijgen jongens zwaardere straffen dan meisjes. Dit kan echter liggen aan het feit dat meisjes minder ernstige delicten plegen.

Op grond van bestudering van zelfrapportage- en politiegegevens kan geconcludeerd worden dat meisjescriminaliteit de afgelopen jaren relatief harder is gestegen dan jongenscriminaliteit. Wij kunnen daarnaast ook concluderen dat meisjes beduidend minder vaak voor delicten het strafrechtelijk systeem instromen: de verhouding jongens en meisjes bij zelfrapportage is 3:2, maar wordt 8:2 wanneer zij op het niveau van de politie zijn aanbeland. Dit 'vervolgingsgat' is mogelijk (deels) te wijten aan de andere aard van de delicten die meisjes plegen (over het algemeen lichter) – al vermoeden wij dat dit niet de hele verklaring is. Op het niveau van het OM en de rechter zien we dat meisjes vaker hun zaak geseponneerd zien, en minder vaak (voorwaardelijke) vrijheidsstraffen en behandeling krijgen opgelegd.

De verschillen binnen en tussen allochtone groepen zijn moeilijk te duiden. Zelfrapportage en politiecijfers spreken elkaar tegen en de bevindingen zijn tegenstrijdig met veelvuldig gerapporteerde patronen uit de literatuur.

Verblijfsduur van meisjes in een JJI

Van de meisjes die tussen januari 2006 en augustus 2009 uitstroomden uit een JJI, blijkt een zeer grote groep slechts preventief gehecht te zijn. Deze meisjes verbleven zeer kort in de JJI, meestal korter dan twee weken, en kregen vervolgens blijkbaar geen of een lagere vrijheidsstraf. Aan deze preventief gehechte meisjes wordt in principe geen interventie aangeboden. Ook waren er veel meisjes die jeugddetentie opgelegd hadden gekregen. Van deze groep meisjes blijkt echter ook bijna de helft minder dan twee weken te verblijven in de JJI. Zij krijgen in principe wel een interventie aangeboden, maar de tijd voor de uitvoering van de interventie is zeer beperkt. De meisjes die langer verblijven zijn met name de PIJ-meisjes. Voor deze meisjes is dus meer tijd wat betreft het aanbieden van een interventie. Er zijn echter relatief weinig meisjes die in deze categorie vallen (6,0%). Voor veruit de meeste meisjes in een JJI is er dus onvoldoende tijd om een intramurale interventie aangeboden te krijgen.

Risicodomeinen van delinquente meisjes in Nederland

Uit de zelfrapportagegegevens verzameld met de MZJ blijkt dat op alle domeinen, individueel, gezin, leeftijdgenoten en school ernstig delinquente meisjes meer problemen hebben dan de niet of minder delinquente meisjes. Het gaat om een gradueel verschil, waarbij het onderscheid tussen niet en wel delinquente meisjes vooral bepaald wordt door verschillen in persoonlijkheids- en gedragsproblemen en het hebben van deviante vrienden. De grootste verschillen tussen licht en ernstig delinquente meisjes blijken te liggen in gedrags- en schoolproblemen.

Een opvallend resultaat bij de zelfrapportagegegevens is vooral dat de opvoeding door vader een andere rol lijkt te spelen dan de opvoeding door moeder. Terwijl een risicovolle opvoedingssituatie door vader geheel niet onderscheidend is voor niet, licht en ernstige delinquente meisjes, maakt een risicovolle opvoedingssituatie door moeder juist wel duidelijk onderscheid tussen licht en ernstig delinquente meisjes. Een risicovolle opvoeding door moeder kan dus zeer belangrijk zijn in het ontwikkelen van ernstig delinquent gedrag van meisjes. Uit het literatuuronderzoek bleek al eerder dat de relatie met moeder en de opvoeding door moeder unieke factoren kunnen zijn voor meisjesdelinquentie.

Daarnaast blijkt, in lijn met wat we verwachtten, dat veroordeelde meisjes op bijna alle risicodomeinen meer problemen hebben dan de verdachte groep. De meisjes verschillen met name op eerdere hulpverlening, gedrags- en schoolproblemen en risicovol seksueel gedrag. Er lijkt bij de groep meisjes die uiteindelijk veroordeeld wordt voor een delict dus sprake van een complexere problematiek dan bij de verdachte meisjes.

Te verwachten was dat de meisjes met een voorwaardelijke straf (volgens de strafdossiers) de minste problemen hadden op de verschillende risicodomeinen. Het blijkt een groep meisjes die voor een behoorlijk deel veroordeeld is voor een licht delict, namelijk het overtreden van de Leerplichtwet. Ook al hebben de meisjes over het algemeen minder problemen dan meisjes met een andere afdoening, het aantal problemen is niet gering. Daarbij lijken ze ook sterk op meisjes met een taakstraf, behalve dat ze jonger zijn ten tijde van het delict. Ook hebben ze zelfs evenveel of meer problemen dan meisjes met een taakstraf, vooral meer wat betreft eerdere hulpverlening en gedrags- en mentale gezondheidsproblemen. Het lijkt dus een groep waar de nodige aandacht aan besteed zou moeten worden, omdat er al forse problemen aanwezig lijken maar het delict dat ze gepleegd hebben nog relatief licht is.

Interventies aanpassen of niet?

Er zijn in Nederland geen door de Erkenningscommissie goedgekeurde interventies specifiek voor meisjes. De bestaande erkende interventies zijn voor jongens ontwikkeld. Interventies als MultiSysteem Therapie (MST) en Nieuwe Perspectieven bij Terugkeer (NPT) lijken gezien de breedte van de aanpak en de flexibiliteit van de aanpak de beste kandidaat als bestaande

interventie voor meisjes. Ook Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) en Workwise lijken in te zetten op een groot aantal risicodomeinen. Naast het gebruik en mogelijk combineren van bestaande programma's lijkt de buitenlandse literatuur te suggereren dat seksspecifieke interventies die effectief zijn in het verminderen van recidive bij meisjes die interventies zijn die zich onder andere richten op goede relationele vaardigheden. Deze interventies worden niet in Nederland uitgevoerd, maar mogelijk kan kennis over deze interventies ingezet worden bij het aanpassen van bestaande interventies in Nederland.

De literatuur en het huidige onderzoek lijken voldoende aanwijzingen te geven om extra modules in te zetten op in ieder geval het gebied van mentale gezondheid, traumatische ervaringen en relaties met thuis en school en seksualiteit. Geheel nieuwe interventies lijken dus niet direct noodzakelijk, maar meer aandacht voor specifieke problemen van meisjes, binnen bestaande interventies of met aangepaste modules lijkt gewenst. Het lijkt vooral van belang, gezien de problematiek van meisjes, brede interventies in te zetten die zich richten op meerdere risicodomeinen.

Naar aanleiding van het uitgevoerde onderzoek zijn de volgende aanbevelingen geformuleerd.

- 1 Het is van belang om bij meisjes die met justitie in aanraking komen in te zetten op interventies met een brede focus, waarbij concreet middelen beschikbaar zijn om op elk domein te interveniëren.
- 2 Met de huidige kennis en stand van zaken lijken geheel nieuwe brede interventies niet direct noodzakelijk. Bestaande interventies kunnen aangepast worden door, indien noodzakelijk, het toevoegen van modules gericht op mentale gezondheid, traumatische ervaringen en seksualiteit.
- 3 Gezien de diverse problematiek die al aanwezig is bij meisjes vroeg in de justitiële keten is het noodzakelijk zo vroeg mogelijk op meerdere domeinen te interveniëren. De aandacht en mogelijkheden liggen nu vooral aan het einde van de keten, terwijl het grootste deel van de meisjes lichte straffen heeft maar wel al behoorlijk wat problemen. Een aanmerkelijk deel van deze meisjes heeft mogelijk al ervaringen met jeugdzorg. Afstemming tussen jeugdzorg en justitie lijkt dus gewenst.
- 4 Omdat nog steeds weinig bekend is over de effectiviteit van interventies bij meisjes, is het van belang juist interventies die uitgevoerd worden bij meisjes te evalueren.
- 5 Uit de literatuur blijkt dat een cumulatie van beschermende factoren mogelijk delinquentie kan voorkomen. Ook is het mogelijk dat meisjes meer beschermende factoren hebben dan jongens. Ondanks het feit dat we niet precies weten welke factoren beschermend werken bij meisjes, lijkt aandacht voor beschermende factoren in onderzoek naar interventies gewenst.

- 6 Tot slot is het wenselijk de resultaten uit dit onderzoek af te stemmen met het nieuwe Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtsketen (LIJ). Dit instrumentarium brengt risicofactoren op herhaald delictgedrag in kaart om recidive beter te kunnen inschatten en te komen tot passende interventies. Een risico-inschatting van recidive bij meisjes, waarbij ook de voor meisjes belangrijke risicofactoren meegenomen worden, is van belang om een interventie in te zetten die passend is voor meisjes.

Als laatste willen we opmerken dat dit onderzoek voor een groot deel betrekking had op meisjes. Een deel van de aanbevelingen zal ook betrekking hebben op jongens, bijvoorbeeld dat het mogelijk van belang is om seksespecifiek te werken, de risicofactoren goed in kaart te brengen alvorens een interventie toe te passen of te zorgen voor een goede afstemming tussen intra- en extramurale organisaties. Echter een goede vergelijking tussen beide groepen, met name als het gaat om de achtergronden en risicofactoren van veroordeelde jongens en meisjes, is pas mogelijk als gelijksoortige gegevens beschikbaar zijn over beide groepen. Gegevens over veroordeelde jongens zijn in dit onderzoek echter niet verzameld.